

Scholengemeenschap voor
praktijkonderwijs, vmbo, havo en vwo

INLEIDING OP HET PROGRAMMA VAN TOETSING EN AFSLUITING VMBO

**CSG LIUDGER
Burgum
Drachten
Waskemeer**

2022-2024

Inhoudsopgave

	Pagina		
1. Voorwoord	3	9. Overgangsnormen leerjaar 3	7
2. Het examen	3	9.1 Overgangsnormen	7
2.1 Het schoolexamen	3	9.2 Specifiek voor bb	7
2.2 Het centraal examen	3	9.3 Specifiek voor kb, gl, tl/mavo	7
3. Het examendossier	4	9.4 Specifiek voor instroom uit havo 3	7
3.1 Wat is een examendossier?	4	10. Afspraken met betrekking tot doubleren en zakken	7
3.2 Relatie van het examendossier met het PTA	4	10.1 Doubleren in klas 3	7
3.3 Vakken en programma's	4	10.2 Zakken in klas 4	7
3.4 Leerjaar 3 en 4	4	11. Onregelmatigheden tijdens het schoolexamen	8
3.5 Bewaren van werk dat deel uitmaakt van het examendossier	4	11.1 Te laat inleveren	8
4. Praktische opdrachten	4	11.2 Het gebruik van bronnen	8
4.1 Vaardigheden	4	11.3 Bezwaar	8
4.2 Grote Praktische Opdracht(en)/LOB	4	12. Regels schoolexamen en centraal examen	8
4.3 Kleine Praktische Opdrachten	4	Bijlagen: PTA's per vak	
4.4 Beoordeling	4		
5. Handelingsopdrachten	4		
5.1 Wat zijn handelingsopdrachten?	4		
5.2 Vakspecifiek of vakoverstijgend	4		
5.3 Beoordeling	5		
6. Profielwerkstuk	5		
6.1 Wat is het profielwerkstuk?	5		
6.2 Beoordeling	5		
6.3 Geen cijfer, aparte vermelding op de cijferlijst	5		
7. Cijferbepaling	5		
7.1 Cijferbepaling algemeen	5		
7.2 Cijferbepaling combinatiecijfer bb/kb en gl/mavo met bvv-vak	5		
7.3 Voortgangsrapportage	6		
8. Herkansen binnen het schoolexamen	6		

1. Voorwoord

Bij de start van het schooljaar begint voor de leerlingen in het derde leerjaar van het vmbo/de mavo de weg naar het examen. Een geïntegreerd lesprogramma zorgt ervoor dat alle examenonderwerpen in de loop van twee schooljaren worden behandeld.

Bij de start van dit schooljaar hebben we de leerlingen van de leerjaren 3 en 4 gezegd dat vanaf de eerste les het schoolexamen begint. Dat loopt door tot enkele weken voor het centraal examen, aan het eind van het vierde leerjaar. Een stevige uitspraak zo op de eerste dag van het pas begonnen schooljaar. Het geeft het werk op school een wat officiëler kleurtje! Toch is dat in de situatie van dit moment een feit.

Bij een examen horen officiële papieren, die op het leerlingenportaal zijn te vinden:

- het Examenreglement vmbo van CSG Liudger;
- de Inleiding op het Programma van Toetsing en Afsluiting;
- het Programma van Toetsing en Afsluiting (PTA).

Het PTA is bedoeld als studiegids. Voor het leesgemak zijn alle bladzijden op een gelijke wijze opgemaakt. Per vak is kort aangegeven welke leerstof aan de orde komt en wat en hoe er wordt getoetst. Ook is aangegeven wat de waarde is van zulke toetsen. Het schoolexamen is verdeeld in een aantal genummerde studieblokjes. De nummers van de studieblokjes vind je later op het cijferoverzicht terug.

N.B.: Bij onvoorziene omstandigheden zijn wijzigingen in het PTA mogelijk.

Lees deze informatie goed door.

Voor de leerlingen geldt dat wanneer iets niet duidelijk is, zij in school uitleg kunnen vragen aan de coach/mentor of de vakdocent. Als ouders/verzorgers kunt u altijd contact met de school opnemen en eventuele vragen voorleggen aan de coach/mentor of de teamleider van uw dochter/zoon. Voor een goed verloop van het examen is het belangrijk dat een ieder zich aan al deze regels houdt.

Veel succes!

College van Bestuur

2. Het examen

Het examen vmbo bestaat per vak of programma uit een SCHOOLEXAMEN (SE) en/of een CENTRAAL EXAMEN (CE).

Het schoolexamen omvat ten minste die exameneenheden die niet in het centraal examen worden getoetst.

2.1 Het schoolexamen

Het schoolexamen voor alle leerwegen bestaat uit de volgende onderdelen:

- schriftelijke en mondelinge toetsen;
- praktische opdrachten;
- handelingsopdrachten;
- voor kandidaten uit de gemengde leerweg, de theoretische leerweg/mavo bovendien een profielwerkstuk.

2.2 Het centraal examen

Het centraal examen bestaat uit:

- een Centraal Schriftelijk Eindexamen met:
  - een toets waarbij kandidaten vragen en opdrachten, evt. met behulp van informatie- en communicatietechnologie, schriftelijk beantwoorden;
  - de beoordeling aan de hand van een bindend correctievoorschrift of beoordelingsmodel;
  - een tweede correctie.
- een Centraal Schriftelijk en Praktisch Eindexamen (CSPE) voor het beroepsgerichte programma voor kandidaten in de basis- en kaderberoepsgerichte leerweg en in de gemengde leerweg.

3. Het examendossier

3.1 Wat is een examendossier?

Het schoolexamen heeft de vorm van een examendossier. Het bevat:

- de afgelegde toetsen en uitgevoerde opdrachten;
- de Grote Praktische Opdracht(en)/opdrachten in het kader van LOB;
- het profielwerkstuk (voor zover van toepassing);
- het handelingsdeel.

3.2 Relatie van het examendossier met het PTA

In het Programma van Toetsing en Afsluiting kan de leerling zien welke toetsen, opdrachten en overige activiteiten deel uitmaken van het examendossier.

3.3 Vakken en programma's

Het examendossier geeft informatie over de resultaten die de leerling heeft behaald op de toetsen en opdrachten voor het schoolexamen van:

- de vakken Nederlands en Engels van het gemeenschappelijk deel;
- de vakken maatschappijleer(-1), lichamelijk opvoeding en kckv van het gemeenschappelijk deel en onderdelen behorend tot het LOB;
- de vakken die, of het programma dat, de leerling in het profieldeel heeft gekozen;
- de vakken die, of het programma dat, de leerling in het vrije deel heeft gekozen en die tot zijn Eindexamen vmbo kunnen behoren;
- de verplichte vakken van het derde leerjaar voor de theoretische en de gemengde leerweg/mavo waarin geen centraal examen wordt afgelegd.
- rekenen; sinds het schooljaar 2020-2021 is er een schoolexamen rekenen voor leerlingen die geen wiskunde in hun examenpakket hebben.

3.4 Leerjaar 3 en 4

Het vmbo-examenprogramma staat toe toetsen en opdrachten die tot het schoolexamen behoren, gespreid over leerjaar 3 en 4 af te nemen. Voor alle leerwegen start de opbouw van het examendossier in het derde leerjaar.

3.5 Bewaren van werk dat deel uitmaakt van het examendossier

Het werk van het schoolexamen en het werk van het centraal examen worden een half jaar na de examenuitslag bewaard. Wanneer in die periode geen bezwaar wordt aangetekend, wordt men geacht akkoord te zijn gegaan met het/de gegeven cijfer/beoordeling. De praktische vakken hebben de mogelijkheid hiervan van af te wijken.

4. Praktische opdrachten

4.1 Vaardigheden

Praktische opdrachten zijn bedoeld om vaardigheden te toetsen die niet of minder aan de orde komen bij schriftelijke toetsen. Bij een praktische opdracht is meestal niet de theoretische kennis en de inhoud van het eerste belang, maar de vaardigheid om iets te maken of te onderzoeken. Bij praktische opdrachten wordt een onderscheid gemaakt tussen proces- en productbeoordeling.

4.2 Grote Praktische Opdracht(en)/LOB

Iedere kandidaat dient ten minste één of meer Grote Praktische Opdracht(en) en/of opdrachten in het kader van LOB te hebben uitgevoerd.

4.3 Kleine Praktische Opdrachten

Voor ieder vak staat in het PTA aangegeven dat de leerlingen vakgerichte, praktische opdrachten moeten uitvoeren.

4.4 Beoordeling

De Grote Praktische Opdracht(en) en/of opdrachten in het kader van LOB worden beoordeeld met onvoldoende (o), voldoende (v) of goed (g). De opdracht(en) moet(en) ten minste met voldoende worden afgesloten. De vakdocent beoordeelt de 'kleinere' praktische opdrachten. De kleine praktische opdracht wordt beoordeeld met een cijfer of dient met voldoende of goed te worden afgesloten. De criteria voor beoordeling staan op schrift en worden voorafgaand aan de opdracht met de leerlingen besproken.

5. Handelingsopdrachten

5.1 Wat zijn handelingsopdrachten?

In het examenprogramma staat aangegeven dat er voor een aantal vakken geen praktische opdrachten worden gemaakt, maar dat er handelingsdelen volbracht dienen te worden. Dit is het praktische gedeelte voor deze vakken.

5.2 Vakspecifiek of vakoverstijgend

De handelingsopdrachten kunnen vakspecifiek zijn (deze zijn opgenomen in de afzonderlijke PTA's per vak) of betrekking hebben op het beroepsgerichte programma of zelfs vakoverstijgend zijn.

5.3 Beoordeling

Om toegelaten te worden tot het centraal examen moet de leerling de vakspecifieke en vakoverstijgende handelingsopdrachten, die in het schoolexamen zijn opgenomen, ten minste voldoende hebben uitgevoerd.

6. Profielwerkstuk

6.1 Wat is het profielwerkstuk?

Het profielwerkstuk geldt alleen voor leerlingen van de gemengde en de theoretische leerweg/mavo en heeft betrekking op een thema uit het profiel waarin de leerling het onderwijs volgt. Bij het profielwerkstuk gaat het om een vakoverstijgende thematiek die past binnen het profiel.

Het profielwerkstuk toetst kennis, inzicht en vaardigheden en vormt als het ware het sluitstuk van de vaardigheidstraining. De kandidaat dient aan het profielwerkstuk ten minste 20 uur te besteden. De leerlingen dienen het profielwerkstuk te presenteren en deze presentatie wordt in de beoordeling meegenomen.

6.2 Beoordeling

Bij het profielwerkstuk wordt zowel het proces als het product beoordeeld. De beoordeling vindt plaats door minimaal twee docenten aan de hand van criteria die vooraf aan de kandidaat bekend zijn gemaakt.

6.3 Geen cijfer, aparte vermelding op de cijferlijst

Het profielwerkstuk moet ten minste met een voldoende worden afgesloten en wordt apart op de cijferlijst vermeld. In plaats van de waardering voldoende kan ook de waardering goed worden toegekend.

Het profielwerkstuk weegt niet mee in het cijfer voor het schoolexamen van de afzonderlijke vakken.

7. Cijferbepaling

7.1 Cijferbepaling algemeen

In leerjaar 3 en leerjaar 4 wordt gewerkt met cijferoverzichten. In leerjaar 4 wordt het schoolexamen eind april afgesloten.

Het eindcijfer komt tot stand door middel van een 'voortschrijdend gemiddelde', berekend uit de onderdelen zoals die in het PTA zijn aangegeven. Het voortschrijdend gemiddelde wordt aan het eind van leerjaar 3 berekend uit de VGT en PTA onderdelen. Het gemiddelde van beide onderdelen bepaalt de overgang naar leerjaar 4.

7.2 Cijferbepaling combinatiecijfer bb/kb en gl (mavo met beroepsgericht vak)

Het centraal examen over het beroepsgerichte profielvak bestaat uit een Centraal Schriftelijk en Praktisch Examen (CSPE). Het cijfer dat behaald wordt voor het CSPE telt mee voor de 5,5-norm (het gemiddelde van alle cijfers voor het centraal examen dat de leerling moet behalen om te kunnen slagen).

7.2.1 Basis- en kaderberoepsgerichte leerweg (bb en kb)

Het beroepsgerichte programma in de basis- en kaderberoepsgerichte leerweg bestaat uit de volgende vakken:

1. het profielvak dat met een CSPE wordt afgesloten;
2. (minimaal) vier beroepsgerichte keuzevakken. Deze beroepsgerichte keuzevakken worden afgesloten met een schoolexamen (SE).

Profielvak

Voor de bepaling van het eindcijfer voor het profielvak tellen de resultaten van het SE en het CSPE elk voor 50% mee.

De opbouw van het eindcijfer voor het profielvak in schema:

Het cijfer behaald voor het CSPE telt één keer mee in het berekenen van het gemiddelde over de centrale examens. Dit gemiddelde moet ten minste 5,5 zijn (zie 7.2).

Beroepsgerichte keuzevakken

Elk beroepsgericht keuzevak wordt middels een schoolexamen (conform het PTA) afgesloten. Dit levert per keuzevak een afgerond cijfer SE op, dat tegelijk het eindcijfer SE is.

Combinatiecijfer basis- en kaderberoepsgerichte leerweg

Het gemiddelde van de eindcijfers SE van ten minste vier beroepsgerichte keuzevakken vormen samen het combinatiecijfer dat meetelt voor de uitslagbepaling.

De opbouw van het combinatiecijfer van de beroepsgerichte keuzevakken in een schema:

Uitslagbepaling basis- en kaderberoepsgerichte leerweg

Het eindcijfer voor het profielvak én het combinatiecijfer voor de beroepsgerichte keuzevakken tellen elk één keer mee bij het beantwoorden van de vraag of een leerling geslaagd is.

7.2.2 Gemengde leerweg (mavo met een beroepsgericht vak)

Het beroepsgerichte programma in de gemengde leerweg bestaat uit de volgende vakken:

1. het profielvak, bestaande uit twee aangewezen profielmodulen, dat met een CSPE wordt afgesloten;
2. (minimaal) twee beroepsgerichte keuzevakken, die elk met alleen een schoolexamen worden afgesloten.

De eindcijfers voor het profielvak en beroepsgerichte keuzevakken worden in de gemengde leerweg gecombineerd tot één combinatiecijfer.

Profielvak

Voor de bepaling van het eindcijfer voor het profielvak tellen de resultaten van het schoolexamen (als de school dat afneemt) en het CSPE elk voor 50% mee. Besluit een school geen schoolexamen af te nemen, dan bepaalt het CSPE het eindcijfer van het profielvak.

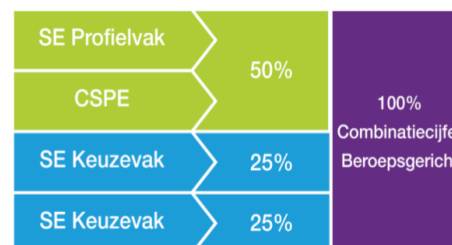
Beroepsgerichte keuzevakken

Elk beroepsgericht keuzevak wordt afgesloten middels een schoolexamen (conform het PTA). Dit levert per keuzevak een eindcijfer op.

Combinatiecijfer gemengde leerweg

Voor de bepaling van het combinatiecijfer voor het beroepsgericht programma (profielvak + twee beroepsgerichte keuzevakken) in de gemengde leerweg telt het eindcijfer van het profielvak net zo vaak mee als het aantal eindcijfers van de beroepsgerichte keuzevakken.

De opbouw van het combinatiecijfer van het beroepsgericht programma in schema:

Het cijfer behaald voor het CSPE telt één keer mee in het berekenen van het gemiddelde over de centrale examens. Dit gemiddelde moet ten minste 5,5 zijn (zie 7.2).

7.3 Voortgangsrapportage

De leerlingen ontvangen gedurende de cursusjaren rapportages van de behaalde resultaten.

De behaalde resultaten staan eveneens in SOM. Feedback kan na elke periode plaatsvinden.

8. Herkansen binnen het schoolexamen

- In leerjaar 3 én in leerjaar 4 kan 4 keer één PTA-toets worden herkanst. Het hoogst behaalde cijfer geldt.
De herkansing vindt plaats aan het einde van een schoolexamenperiode tijdens het hiervoor ingeroosterde herkansingsmoment;
- Alle toetsen die meetellen voor het PTA kunnen worden herkanst;
- De herkansbare toets is op een eerder moment in hetzelfde leerjaar getoetst;
- De herkansbare toets is periodeonafhankelijk;
- Een toets mag meerdere keren worden herkanst;

- De PTA-onderdelen voor lichamelijke opvoeding vallen buiten de herkansingsregeling;
- Voor de beroepsgerichte vakken geldt de regeling zoals vermeld in het vakspecifieke PTA;
- Maatschappijleer(-1): als het eindcijfer voor het schoolexamen maatschappijleer(-1) is vastgesteld, heeft een examenkandidaat recht op een herexamen. Dit herexamen omvat alle leerstof van het schoolexamen. Het hoogste cijfer geldt.

9. Overgangsnormen leerjaar 3

9.1 Overgangsnormen

Het voortschrijdend gemiddelde aan het eind van leerjaar 3 geeft voor elk vak een tussenstand gebaseerd op een gemiddelde van de voortgangstoetsen en de PTA-toetsen. Dit cijfer wordt berekend op 1 decimaal nauwkeurig.

De cijfers van de PTA-toetsen uit leerjaar 3 worden meegenomen naar leerjaar 4.

De voortgangstoetsen (VGT) tellen alleen mee voor de overgang van leerjaar 3 naar leerjaar 4.

Leerjaar 3 en 4 vormen een ononderbroken route naar het centraal examen. Er is aan het eind van leerjaar 3 een peilmoment of er doorgegaan kan worden in leerjaar 4.

9.2 Specifiek voor bb

Om door te mogen gaan naar het vierde leerjaar, moet aan twee voorwaarden worden voldaan:

1. Voor de gekozen examenvakken en voor maatschappijleer-1 moet voldaan worden aan de regels om te slagen, zoals die vermeld zijn in de slaag-/zakregeling (zie hiervoor het Examenreglement, artikel 25 en 26). Voor de bespreking op de overgangsvergadering worden de cijfers afgerond op een geheel cijfer; zie Examenreglement, artikel 16.
2. Het vak lichamelijke opvoeding, het vak kckv en de onderdelen behorende tot het LOB van leerjaar 3 moeten als voldoende of goed zijn afgesloten.

Leerlingen die aan één of twee van deze voorwaarden niet hebben voldaan, worden besproken.

9.3 Specifiek voor kb, gl en tl/mavo

Om door te mogen gaan naar het vierde leerjaar, moet aan drie voorwaarden worden voldaan:

1. Voor de gekozen examenvakken en voor zover van toepassing, voor maatschappijleer(-1), moet voldaan worden aan de regels om te slagen, zoals die vermeld zijn in de slaag-/zakregeling (zie hiervoor het Examenreglement, artikel 25 en 26). Voor de bespreking op de overgangsvergadering worden de cijfers afgerond op een geheel cijfer. Zie Examenreglement, artikel 16.
2. Het vak lichamelijke opvoeding, en voor zover van toepassing, het vak kckv en de GPO('s)/de opdrachten behorende tot het LOB uit leerjaar 3, moet(en) als voldoende of goed zijn afgesloten;
3. Voor alle vakken die worden gegeven in het derde leerjaar en die geen vervolg krijgen in het vierde leerjaar, moet een gemiddelde van ten minste 5,5 worden gehaald. Voor elk van deze vakken moet ten minste het cijfer 3 worden gehaald.

9.4 Specifiek voor instroom uit havo 3

Voor 'overstappers' wordt een apart PTA opgesteld, zodat zij alsnog kunnen voldoen aan de exameneisen die de school heeft gesteld in het PTA dat behoort bij de schoolsoort waar de kandidaat naar overstapt.

10. Afspraken met betrekking tot doubleren en zakken

10.1 Doubleren in klas 3

Indien een leerling na het 3e leerjaar niet voldoet aan de gestelde voorwaarden zal de leerling het jaar moeten doubleren als hij zijn weg wil vervolgen binnen dezelfde leerweg. Wanneer doubleren aan de orde is, vervallen de resultaten van alle gemaakte onderdelen van het schoolexamen. Uitzonderingen op deze regel kunnen zijn één of beide GPO's, kckv (wanneer van toepassing) en/of onderdelen van het LOB.

10.2 Zakken in klas 4

Indien een leerling na het 4e leerjaar zijn diploma niet weet te behalen, omdat de leerling niet voldoet aan de daarvoor gestelde voorwaarden (zie Examenreglement artikel 25), dan kan de leerling ervoor kiezen om het gehele jaar opnieuw te doen. Na overleg tussen leerling, ouders en de verantwoordelijke teamleider/leerlingcoördinator kan ervoor worden gekozen om het resultaat van het profielwerkstuk, kckv (wanneer van toepassing) en maatschappijleer(-1) mee te nemen naar het volgende schooljaar.

11. Onregelmatigheden tijdens het schoolexamen

Bij de constatering van een onregelmatigheid kan artikel 6 van het Examenreglement in werking treden. Het is ter beoordeling van de school of er sprake is van een onregelmatigheid en of er maatregelen moeten worden genomen.

Indien er sprake is van een onregelmatigheid bij het schoolexamen, kan de kandidaat en/of de examinerator in beroep gaan bij de kleine commissie (zie artikel 17 en 18 van het Examenreglement).

11.1 Te laat inleveren

- Elke praktische opdracht of handelingsopdracht wordt 4 weken voor de inleverdatum opgegeven.
- De Grote Praktische Opdracht(en) en het Profielwerkstuk worden 8 weken voor de inleverdatum opgegeven.
- De begeleidende docent/examinerator bespreekt aan welke eisen de opdrachten moeten voldoen en overhandigt deze schriftelijk aan de kandidaat; één van de eisen betreft het tijdig inleveren van de opdracht(en); bij het te laat inleveren van de opdracht(en) worden er punten ingehouden;
- De leerling werkt aan de praktische opdrachten, de GPO('s), het loopbaandossier (LOB) en het profielwerkstuk tot deze met een 'voldoende' kunnen worden beoordeeld.

11.2 Het gebruik van bronnen

Bij het maken van een praktische opdracht of een handelingsopdracht wordt vooraf schriftelijk aangegeven hoe en op welke wijze moet worden omgegaan met het gebruik van bronnen (internet, boeken, tijdschriften e.d.). Bij het onjuist hanteren van de bronnen of bronvermelding worden bij de beoordeling punten in mindering gebracht.

11.3 Bezwaar

Indien er sprake is van enig bezwaar tegen de beoordeling van een onderdeel van het schoolexamen en artikel 6 van het Examenreglement treedt niet in werking, dan kan/kunnen de kandidaat en/of de examinerator in beroep gaan bij de kleine commissie (zie de artikelen 17 en 18 van het Examenreglement).

12. Regels schoolexamen en centraal examen

- Alle aanwijzingen van toezichthoudende docenten moeten strikt en meteen worden opgevolgd;
- Jassen en tassen mogen niet worden meegenomen in de examenzaal;
- De kandidaat mag alleen die dingen meenemen die hij tijdens het examen nodig heeft (b.v. pennen, potloden, vlakgom, passer, geodriehoek, rekenmachine);
- Schriftelijk werk mag **niet met potlood** worden gemaakt;
- Het gebruik van correctievloeistof is **niet** toegestaan;
- Het eerste uur van het centraal examen mag de kandidaat de examenzaal niet verlaten. Het laatste kwartier ook niet. Wie in de tijd daartussen weg wil, volgt de aanwijzingen van de toezichthouder(s) op;
- De kandidaat is zelf verantwoordelijk voor het inleveren van zijn examenwerk;
- Voor het officiële einde van het examen mogen geen opgaven of uitwerkingen worden meegenomen uit de examenzaal;
- Het is niet toegestaan mobiele telefoons, smartwatches of andere mobiele devices te gebruiken in de ruimte waar een schoolexamen of centraal examen wordt afgenomen.

Kijk voor een overzicht van belangrijke data in de aparte folder 'Data-informatie'